

«LARREKO» IRIGARAY'TAR FERMIN GORESGARRIAREN OMENEZ

Aren egunetako euskeraren aro, giroaz mintzatzeko eskatu zait. Yurre'tar Julian A. idazle aipagarriaren itzez asiko naiz: «Urrezko gizaldia izan da euskerarentzat ogeigarren gure gizaldi au. Iñoiz baño aldizkari eder ta irakurgarriagoak sortu ziran, bazter orotara euskal-sua ta piztu naia eraman zutenak».

Bizkaikoak aipatzen ditu berak, baño Nafarroara itzuli ditza-gun gure begiak. Azken mendea akitzean, Arturo Kanpion ospetsuak, bere «Gramática Vascongada» argitaratu zuen. Bertatik Nafarro osoan euskal-gogoa ernatzen asi zitzaigun; ikastoletan (eskolan), zoritxarrez, euskerari gogor egin zitzaion baño.

Gure mende onen asieratik Iruñeko egunarietan noiz-beinka euskeraz zer edo zer argitaratzen ziguten; ez beti euskera errax-erraxean.

1907'an Donostin euskera aldeko iru aldizkari agertu ziran: «Eusko Ikaskuntzaren Nazio-tarteko Aldizkari» jakintsua (RIEV), «Euskal-Esnalea» ta «Euskal-erriaren Alde» deitzen zirenak.

1908'an gure Erroman M.^o Beratarrak, Iruñian argitara eman zuen «Euzkel-Iztegija» bizkaieraz. «La Tradición Navarra» zeritzaion egunarian, Aita orrek berak «Euzkel Iztegitxoa»ren izenaz, argitara eman zuen, gero Tolosan, Lopez-Mendizabal Ixaka jaunarekin batera azaldu zutena.

Garai artantxe Lekarotz'en B. de Arrigarai (Kaparrosoko Bernardino Aitak) bere «Euskal Irakaspidea» egiten zuen, Etxalar'go Eusebio A. oroigarriaren laguntzaz. 1913'garrenean «Irugarrengo Prantxiskotarra» zeritzaion 8 orrialdeko illabeterokoa agertzen asi zitzaigun Iruñian. Sei urteren buruan 6.000 iyeki gure Frantzisko santuaren Irugarrendar artean-eta, zabaltzen ziren Nafarro ta Gipuzkoan. 1919'an sortu zen berriz *Zeruko Argia*, Iruñian berean.

Tarte ortan guzian lo ote zegoen gure «Larreko» Fermin Irigarai jauna? Ez iñolaz ere. Lendabizi Bera'ra Sendalari joan zenetik,

euskera ongi ikasten, bere aurrei erakusten, eta zezaken arabera ika-sigoakin berau aberasten, berari etxean, eta non-nai eusten eta eda-tzen saiatzen zitzaigun. Nola?

Lenbizi, Axular'en «Geroko gero» liburua ausnartuz, Bayonako «Eskualduna» ta len aipatutako euskal aldizkariak irakurriz; bere-gana zidoazin eriei euskeraz galdeak egíñez; aien erantzupen biziak gogoan edo bere kuttuntxoan ezarriz, Irurita'n zen artean Lekarotzeko gure konbentuan Eusebio Aita Etxalartarrarekin eta, bere kez-kak argituz; eta ikasiaren berri, an-emengo egunari edo aldizkariet i gorritz eta iakitera emanez.

Oñatin 1918'an Euskaltzaindia sortu zelarik, pozik jarrai zion bere idazkerari, gure aldeko ta bere lengo era berean idatziz.

Aita Yurre berak «Loramendi» deritzan liburutxoan beste berrixka au ematen digu: «Iruñian izan ziran bat edo beste idazle bi-kañak eta jatorrak. «Larreko» jauna bat. Ta Iruñako egunarian ta Bilbokoan ta Euskalerrri oroko beste agerkari askotan ere egiten zuan. Ta nolako lan mamitsuak ta nolako euskera gozo, garbian antola-tuak gero! «Larreko» izena zen Irigaraik zerabiliena».

Oraindik A. Yurre berari ebasten diot bertze berriska au: «Euskeraren Adiskideak» deitu zan bazkunak, euskeraren aldeko batzar aundiak egin oi zituan Nafarroako euskalerrrietan, baita euskal-olerki norgeigokakoak eratu ere».

«Euskeraren Adiskideak» izena eman giñion Iruñian sortu zen lagun-arte, alkartasun bati. Euskeraren alde lana lasa egiteko, eus-kerak galtzen ari zen alderdietan euskeraz irakurtzen eta idazten aurrei erakusteko (1), ta aur ikasle euskera zekienei, Nafarroko Al-dundiaren bidez, bere Aurrezki-kutxan diru zenbait jartzeko, oso ongi etorri zen. Etzen «Abertzale» zeritzaien lagun talde bat, baizik abertzale ez giñanena, naiz abertzaleei ateak ez ertxi.

Ortarako elkartasun onen lenbiziko Buru, Larratxe'tar Jenaro, beratarra, Iruñeko Alkate izan berria aukeratu giñuen; aren ordezkari, Nagore'tar Leandro jauna, Iruñeko udal-etxeko (ayuntamen-

(1) Euskal-jaia zuen errian eta inguruetakoko eskoletan, irakurtzen eta idazten zekien guzietan, euskeraz ori bera egiten erakusten zitzaien. Zortzigarrenean diru sariketa Aurrezki kutxarako, ikasiaren arabera. Euskal kantaen batzuk ere erakusten zitzaizkien, jai-aldi artan abesteko. Erri bakoitzak bere kanta zarren bat ere jaialdian abesten zuen, baita dantza zarren bat egin ere, Otsagin egin zuen bezala.

tuko) idazkutz-zain (archivero) zena. Tenore artan Naparroak zitu-
tuen gizon euskaldunik aipatuena elkartasun ortan genitun. Aitzi-
netik gure gizon aundi Irigarai jauna jartzeko, iru sendalari ba'geni-
tula erranen dizuet: Sendalari-Buru Irigarai, Tirapu'tar Bernardino
ta Pedro Moreno. Gure lagunarteko gizonik bikañena, geren Gotzai
(obispo) Mateo Mujika izan giñuen. Urrena Oroz'tar Lorentzo, Ba-
leztena'tar Ignazio ta Irujo'tar Jabier, aldun jaunak, «Manesaundi»
Enrike Zubiri, Apezgaitegiko iru Euskal-Irakasleak: Intxaurrondo'tar
Migel, Esteban Irañeta, Blas Fagoaga; gure errietako apezetatik pill
aundia, San-Migel'go Kapellau Etxarritar Markos jaunarekin Irañe-
ta'tik asi ta Bakaiku'rañoko guziek, Ergoiendarrak berdin, Imotz eta
Basaburuko geienak, Ultzama'tik Lizasoko, Gerendian'go ta Auzako
Apezak, Baztan'en Arizkungo guziek, Irigarai'tar Gabirel Abadea
buru zutela, Mendiburu Gartzaingoa, bere illoba Joakin organo-jo-
learekin, Erratzuko Erretora, Jose apez-lagunarekin; Lekarotz'en
Aita Donosti ta Olazaran'dar Hilario ta Erriezu'tar Jorje Aitak;
alderdi ontan Simon Urtasun, Gerendian (Biskarret)eko apeza, Aga-
pito Ibarra, Auritzperrikkoa, ta Jabier bere anai, Orreaga'ko kalonje
il zena.

Iruñan oraindik len errandakoaz gañera gogoan ditut Jose Ma-
ria Huarte, Jesus Etayo, Iraizoz'tar Polikarpo A., Remijio Mujika,
Abes-batzaren (Orfeón) Buru zena, Jose Agerre, euskaltzaiña, Fidel
Astiz ta bere aita, Huitziarrak, Arantzadi'tar Imanol eta Jesus, bi
anaiak, auen eta len aipatutako Larratxe, Tirapu, Oroz, Baleztena
ta Irigarai'en Emazte Andreak, Maria Paz Ziganda andereñoarekin,
eta bertze anitz.

Euskeraren Adiskideok euskerari gure errietan eusteko, euskal-
-jai sail bat egin genitun: gogoan dauzket Etxarri-aranatz'en, Lekun-
berrin, Auzan, Berroetan, Donezteben (Euskaltzaindi osoarekin),
Otsagi (Otxagabian) eta Ezkarotzen egindakoak.

Gure omenik aundiena zor diogun Irigarai «Larreko» jaunak,
ortxe egin zigun mintzaldi, ezin atzendu (aantzi) izanen dudana.
Arartio egin giñun utsegin bat azaldu bai zigun. Zer zen? Lenik,
Euskal-jaitako Mezan, etzela on euskeraren alde mintzatzea; Me-
zako mintzaldia, Meza beraz, edo mezako ebanjelioaz labur eta ongi
prestaturik egitea obe zela. Gero, euskeraz irakurtzen eta idazten
ikasi zuten aurrek saritzekoan, obeki zetorrela euskeraren aldeko

mintzaldia. 2-garren, Orduan apitxi-amitxi ta aita-amari adierazi bear zitzaiela beren illoba eta seme alabakin beti euskeraz egiteko, ta alegiñean egiñazteko, beren etxetan beti euskera xardukiz edo elekatuz; au bait da gure aitzineko guzien izkuntza Nafarroan. 3.º Alde aunitzetan sartzan ari ziren itzen batzuek ez genitula erabilli bear: *Ventana*, *tío* ta *tía* orrelako erdal itzak; alferrik genitula, euskeraz nonnai leio, leiatil, osaba, izeba ta bertze naiko itz ba'ditugularik.

Euskeraren zelaia lantzen eta aro ta girorik oberenean jartzen ainbertze saiatu zitzaigun «Larreko» Fermin Irigarai jaunari txalorik bizienak orain eta beti!

«Larreko» zenaren egunetan, Euskal-erri osoan, ainbertze eragozpenen artean, euskerak izan zuen aziketaz eta narotasunez enaiteteke mintzatzen asi. Orduko gure idazle, olerkari, bertsolari ta euskal-jaietako lan ederraz eta mintzalariz, argitaratu ziren liburu ta liburuxkaz, luze litzaiket aipatzea ere.

Azkenik, «Larreko», Fermin jaunaren baratzen gozaroenik azitako lendabiziko landarea, Anjel Irigarai euskaltzain jauna, A. Apat Etxebarne, emen dugu. Txalo berari! Baita bere antzeko euskaltzale diren bere senideai ere!

Aita Intza-r Damaso